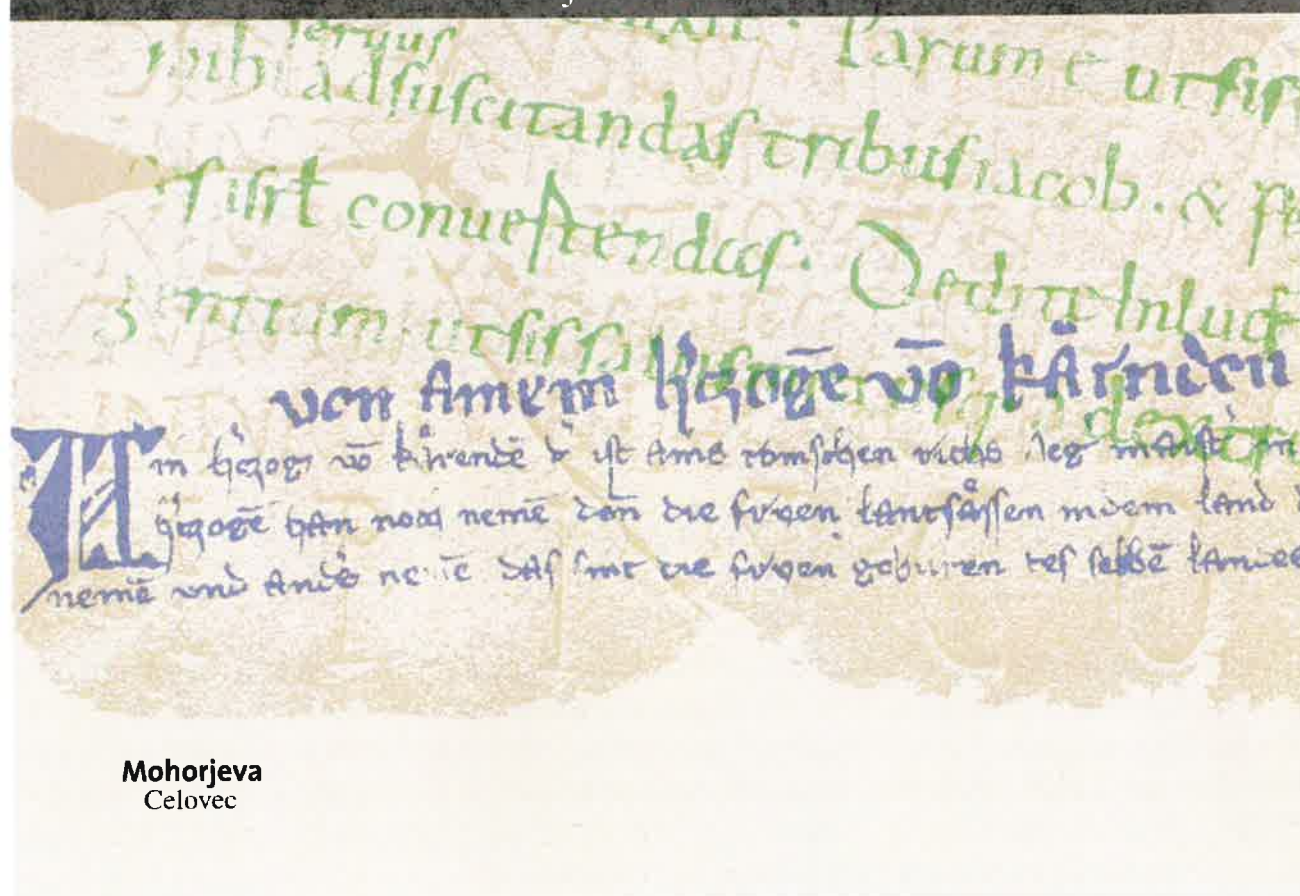

Angeprochen vor dem rîcher des landes umb dem sach noch umb dem schuld was
 im wendischer mit. Aber was so spracher in wal aller menglich an. Es das er sin
 leben so amē vîch empfâcher. Der nach spracher in remen anders an den am wendische
 mit so sol er sprechen zu im. Er si vîch oder dem ob er wîl. Es uēder als gûc wîl
 ich anwîss mit was du seist und da mit ist er erwîssen mit allem reht. Das
 ist gezogen und herien reht ze kîrnden in dem land **von fupf. hîf. fupf.**

NATAŠA GOLOB

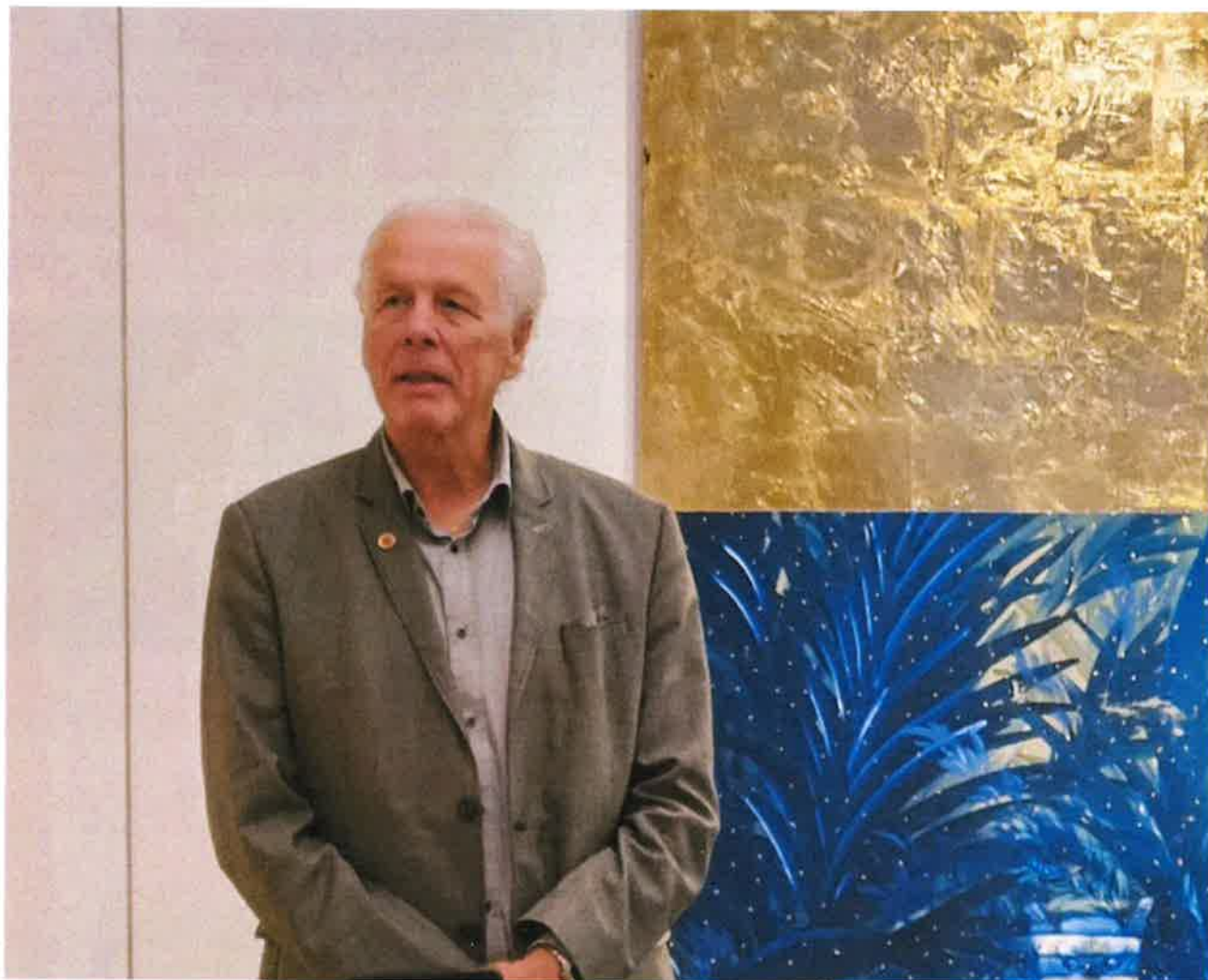
POZDRAVLJEN, TI, KI BEREŠ

Literatura v srednjem veku na Slovenskem
 in njeno občinstvo

Mohorjeva
 Celovec

Celovška Mohorjeva družba je v galeriji Družina predstavila razkošno monografijo ddr. Nataše Golob Pozdravljen, ti, ki bereš. Srečala sta se avtorica in urednik Tine Logar. CMD pa je medtem sporočila, da je knjiga nominirana za veliko nagrado 41. Slovenskega knjižnega sejma, ki ga danes odpirajo na Gospodarskem razstavišču.

Urednik Tine Logar, foto Primož Jerman

Uvodno razmišljanje je prispeval **prof. dr. Boris A. Novak** z naslovom *Zahvaljena, ti, Nataša, ki bereš in pišeš ...*

“Nataša Golob je vrhunska in mednarodno znana avtoriteta na področju umetnostne zgodovine srednjega veka in še posebej iluminiranih rokopisov, obenem pa vsestransko podkovana in lucidna literarna zgodovinarica. Natančnost, prodornost in tehtnost njenih analiz daleč presegajo formalna naziva obeh doktoratov (za umetnostno zgodovino in primerjalno književnost), saj je v primeru Nataše Golob sleherna vednost le predstopnja še večje radovednosti, ki po intenzivnem iskanju in raziskovanju doživi sintezo znanosti in modrosti.

Nataša Golob mojstrsko povezuje ohranjene knjižne in likovne naplavine srednjega veka z duhovnim kontekstom časa ter s sodobnimi interpretacijskimi metodami. Po impresivnem opusu objavljenih znanstvenih študij je Nataša Golob s pričujočo knjigo ustvarila znanstveno trdno, neoporečno dokumentirano in prodorno interpretirano zgodovino srednjeveške literature na Slovenskem in njene recepcije. Bogato umetnostnozgodovinsko znanje Nataše Golob se tu plodno prepleta z literarnozgodovinskimi razgledi v sistematično, izjemno natančno in po ugotovitvah prelomno raziskavo stanja knjižne kulture na Slovenskem v srednjem veku. Tako je Nataša Golob zapolnila bolečo vrzel v našem poznavanju tega obdobja ter prišla do sklepov, ki bistveno spreminjajo naše dosedanje predstave o zgodovini kulture na slovenskih tleh.

Urednik Tine Logar in avtorica ddr. Nataša Golob

Do pred nedavnim je ocena srednjeveške kulture na Slovenskem temeljila na »Katalogu srednjeveških rokopisov«, ki sta ga daljnega leta 1931 skupaj objavila Milko Kos in France Stelè. Njun popis je obsegal 161 rokopisnih enot in je vse do Nataše Golob veljal za zanesljivo empirično dokazano mero slovenske srednjeveške literarne kulture; na podlagi tega »znanstvenega dokaza« sta literarna in umetnostna zgodovina izpeljali logičen sklep o – evfemistično rečeno – »ne preveč bogati« srednjeveški kulturi na slovenskih tleh. To »ne preveč bogato« oceno je s trmastim raziskovanjem in daljnosežnimi analizami razveljavila prav Nataša Golob. Na podlagi dragocenega dela v tujih knjižnicah je prišla do prelomne odločitve o nujnosti drugačne metodologije: ker je pri tem »terenskem« delu ugotovila, da nekatere izmed najpomembnejših univerzitetnih in nacionalnih knjižnic po svetu hranijo tudi knjige, ki izvirajo iz naših krajev, si je kot metodološki kriterij izbrala ne le osiromašen korpus knjig, ki je po mnogih in nadvse turbulentnih stoletjih ostal na Slovenskem, temveč daleč širši korpus vseh knjig, ki so v srednjem veku tvorile zakladnico »naših« samostanskih in plemiških knjižnic.

Ddr. Nataša Golob

Ta ambiciozni projekt je zahteval dolga leta in desetletja dela. Pomembno stopnjo pri tej kompleksni in naporni raziskavi je predstavljala doktorska disertacija Nataše Golob na Oddelku za primerjalno književnost in terarno teorijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ki je naslovljena enako kot podnaslov pričujoče knjige Literatura v srednjem veku na Slovenskem in njeno občinstvo.

Ta disertacija je bila pomembna stopnica k pričujoči knjigi, ki predstavlja prelomno in temeljno delo o srednjeveški knjižni kulturi na naših tleh.

Angeprochen vor dem rîchov des ländes umb dem sîch noch umb dem schuld noch
 dem wöndischen mit. Aber war so spracher in wal allemonglich den. Es was er sin
 lohen. So amie rich enpfâcher. Der nach spracher in remen anders den den am wöndische
 mit so sol er sprachen zu im. Er si rich oder dem ob er wöl. Guc ho als guc man
 ich onwöluf me wöl. Du fest und da me ist er onwöluf me allem rich. Das
 ist gezogen und heren rich. ze bärnden in dem land **von supf. h. s. p. d.**

NATAŠA GOLOB

POZDRAVLJEN, TI, KI BEREŠ

Literatura v srednjem veku na Slovenskem
 in njeno občinstvo

...ad fuscitandas tribus iacob. & p
 ...tist conuestendos. Queda in luf
 ...mum. ut fuscitandas tribus iacob. & p
von Amem Hoge wo kändem
In Hoge wo kändem ist Amem römischen rich. Das man
 Hoge wo kändem ist Amem römischen rich. Das man
 nemie und Amem ne. Die Amem römischen rich. Das man

Mohorjeva
 Celovec

S svojo izjemno energijo in strokovnostjo je Nataša Golob že v okviru te disertacije opravila pionirsko delo pri radikalnem prevrednotenju ocene srednjeveške kulture na naših tleh: njen popis avtorjev in del, ki so figurirali v srednjeveških knjižnicah na Slovenskem, je že v disertaciji daleč presegal Kos-Steletov katalog, tako v kvantitativnem kot v kvalitativnem smislu, kar je zgovoren dokaz, da je bila literarna kultura na Slovenskem v srednjem veku neprimerno bolj razvita, kakor so to dotlej domnevali. Za pričujočo knjigo je avtorica pregledala 500 del, ki so nastala v naših krajih, upoštevala pa je srednjeveške rokopise, ki so hranjeni tako v Sloveniji kot v tujini, tako v evropskih kot ameriških knjižnicah, če izvor dokumentirano govori o naših krajih in ljudeh. Presegla je slovenocentričnost tradicionalne slovenske literarne zgodovine 20. stoletja, ki je raziskovanje literarnega ustvarjanja na naših tleh v srednjem veku razumela predvsem kot evidentiranje zapisov v slovenskem jeziku ter jih ocenjevala predvsem skozi kriterij razvoja

domačega jezika. Kot to pojasnjuje sama avtorica: »Pričujoča knjiga se obrača k delom, ki so nastala v naših krajih od časov sv. Viktorina Ptujskega in imenitnega epitafa škofa Gavdencija v bogatem zaporedju v naslednjih več kot tisoč letih: ker je jezik po večini latinski, je to samo po sebi izkaznica intelektualno in kulturno izbrušenega okolja.«

To izjemno in izvirno delo je pomembno za zgodovino pisje, umetnostno zgodovino, primerjalno literarno vedo in kulturologijo. Ugotovitev avtorice, da je bila knjižna kultura v srednjem veku na naših tleh neprimerno bogatejša, kot smo domnevali doslej, bistveno spreminja in dopolnjuje našo vednost o tem obdobju. Gre za vrhunsko in prelomno znanstveno raziskavo. Čeprav etnična pripadnost v srednjem veku ni bila bistveno določilo, nam ne more biti vseeno, kakšna je bila zgodovina kulture v naših krajih. Nataša Golob prepričljivo dokazuje, da srednjeveške slovenske pokrajine niso bile provinca brez knjig, temveč enakopraven segment tedanje evropske kulture. Upravičeno je mogoče pričakovati, da bo s tem delom avtorica vplivala tudi na dvig slovenske kulturne samozvesti.

Naslov pričujoče spremne besede Zahvaljena, ti, Nataša, ki bereš in pišeš ...je odgovor na lep, poetičen in preroško zvoneč naslov njene sijajne knjige Pozdravljen, ti, ki bereš ...

Že ta naslovni nagovor odpre tisočletno razdaljo, ki ločuje srednjeveške izobražence in umetnike od nas, ki živimo v bistveno drugačem času. Navajeni smo misliti, da je srednji vek čas hlapčevstva, surovosti, barbarstva in pomanjkanja slednje kulture. Toda kdo smo mi in v kakšnem času živimo, da si drznemo ocenjevati srednjeveško kulturo s tako aroganco? Mi smo otroci okrutne, brezdušne, do skrajnosti vulgarne in bebave moderne in postmoderne domišljavosti; civilizacija, ki smo jo dolgo doživljali kot najvišjo stopnjo razvoja človeške vrste, se pred našimi očmi sesuva v kozmično brezno. Zato se moramo pogledati v ogledalo in si slednjič priznati, da je naša civilizacijska aroganca le – ignoranca..."

Knjiga Nataše Golob Pozdravljen, ti, ki bereš ... nam velikodušno odpira vrata v kulturo in umetnost, ki sta cveteli v naših krajih in drugje po Evropi in svetu, ki se je takrat zdel bistveno večji in edini ... Medtem smo znanstveno dognali, da naš svet ni edini, začnemo pa se tudi boleče zavedati, da je edini naš v smislu ranljivosti in smrtnosti. Etično sporočilo Nataše Golob je, da se moramo posvetiti odprtemu branju dolgo zaprtih srednjeveških knjig in da moramo bivanje narave, živali, stvari in soljudi celotnega sveta občudovati na način srednjeveških iluminacij – kot čudeže. In da moramo z enako ponižnostjo, odprtostjo in hvaležnostjo slikati, opisovati in razlagati tudi naš svet tukaj in zdaj, zato da bi čez sto in tisoč let neka potomka znanja in navdiha, ki ju danes s svojimi razlagami razširja Nataša Golob, z raziskovanjem literarnega zgodovinskega in umetnostnega zgodovinskega sprejela in nadaljevala štafeto stoletij in tisočletij in hvaležno zapisala: Pozdravljena, ti, Nataša, ki si mi pisala."

Predstavitev raziskovalnega dela

Ddr. Nataša Golob v svojem uvodu pojasnjuje svoje raziskovanje.

"Leta 2008 sem na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo Filozofske fakultete v Ljubljani oddala disertacijo Literatura v srednjem veku na Slovenskem in njeno občinstvo. To besedilo je sicer osnova za pričujočo monografijo, vendar gre za dva povsem različna zapisa. Veliko raziskovalnega dela je bilo opravljenega pozneje, kar je privedlo do pogledov, ki so predstavljeni na naslednjih straneh.

Zato naj najprej izrečem zahvalo starejšim generacijam medievistov in tistim, ki so mi stali ob strani do oddaje disertacije. Brez Kos-Steletovega kataloga, preglednih del akademikov in profesorjev dr. Franceta Kidriča, dr. Ivana Grafenauerja, dr. Franceta Tomšiča, dr. Antona

Slodnjaka, dr. Jožeta Pogačnika in mnogih člankov, študij in notic, ki so bili objavljeni v 20. stoletju, bi moje delo ne imelo trdne podlage. Za njihovo delo ni nobena zahvala dovolj velika in izpolniti je treba njihova pričakovanja, da raziskovalno delo ne sme zastati. Moje se je odvijalo v poznejših letih, ko sem se osredotočala na kodikološke, provenienčne in literarnozgodovinske vidike. Hvaležna sem kolegu prof. dr. Vladimirju Kralju, ki je kot predstojnik Oddelka za primerjalno književnost in literarno teorijo leta 2001 podprl mojo zamisel o disertaciji in mi dal dragocene nasvete: ti pogovori so bili kažipoti in vsestranska opora pri delu. Širokosrčno me je tudi sprejel v programsko skupino »Literarno-primerjalne in literarno-zgodovinske raziskave«, s čimer mi je omogočil raziskovalno okolje in ostala bom njegova dolžnica.

Tako so se mi odprla vrata: srednjeveški rokopisi, ki so kot »podoba« imeli umetnostnozgodovinski začetek, so dobili še »besedo« in s tem svoj stik z literarno zgodovino. Vsestransko me je podprl kolega prof. dr. Tomo Virk, nepozabno razkritje je bila izdaja knjige Ljubezen iz daljave prof. dr. Borisa A. Novaka s prepesnitvami srednjeveške poezije. Verzi so se dopolnjevali z vtisi o poslikanih prostorih v Avignonu in burgundskih cerkvah, s čudenjem svetlobi, ki lije skozi obarvana stekla in se spreminja iz trenutka v trenutek, tako kot sonce na oni strani apside, z gestami, zvoki, plesnimi koraki in šumenjem čustev – in to je bilo povezano z mojimi predavanji.

Za vedno so se mi vtisnili v spomin dolgi pogovori s kolegom prof. dr. Antonom Jankom o nemški književnosti, hvaležna sem prof. dr. Mirku Juraku, ki mi je omogočil študij na Dunaju, kjer sem se prvič srečala s tam shranjenimi rokopisi iz Stične, prof. dr. Janez Stanonik pa je z lucidnimi prispevki o živem srednjem veku, o potovanju motivov odprl poglede na antropologijo tistih časov. Srčna podpora in prijaznost kolegov na Filozofski fakulteti sta me spremljali mnogo let, deležna sem bila lucidnih pogovorov, izmenjavanja misli, podatkov, opozoril na posebno dobre knjige; največkrat sem se obrni a na prijatelje z oddelkov za umetnostno zgodovino, za zgodovino, klasično filologijo, primerjalno književnost in literarno teorijo, germanistiko in slovenski jezik. S prijaznim nasmehom so pospremili dolgotrajne izposoje nekaterih knjig. Razumevanje varuhov rokopisnih zbirk uvrščam med prav posebne blagore: dnevi, vedno novi dnevi in tedni mojih obiskov, njihovo sprejemanje mojih prošenj za ponovne preglede rokopisov, naklonjenost, da so mi odpirali vrata do zelo zavarovanih in tudi neznanih rokopisnih enot, je neprecenljiv izraz zaupanja, ki se je pogosto izrazilo v obojestranskem veselju nad novimi spoznanji.

V prvi vrsti gre moja zahvala dr. Marjanu Smoliku, g. Jožetu Goličniku, dr. Miranu Špeliču, dr. Antonu Nadrahu in p. Felicijanu Pevcu. Velikokrat sem kolege v javnih knjižnicah in arhivih zaprosila za posebne usluge, za podaljšanje delovnega časa in nikoli me niso zavrnil. Dodatno delo za sodelavce v knjižnicah in arhivih se je nakopičilo v poznejših letih, prvi razstavi o romanskih rokopisih iz Stične in zatem iz Žičke kartuzije je sledilo še več predstavitev. Leta 2010 je bila postavljena razstava Manuscripta, leta 2012 razstava o rokopisih in prvotiskih iz Nadškofijskega arhiva v Mariboru, 2017 razstava Črna umetnost v barvah iz zbirk Narodne in univerzitetne knjižnice, 2019 razstava o Sigismundu Lambergu, njegovem Brevirju in knjižni umetnosti v drugi polovici 15. stoletja, skupaj s prijateljem prof. dr. Francetom M. Dolinarjem; večjih in manjših razstav je bilo še več. Hvaležna sem kolegom iz zbirke rokopisov in starih tiskov v Narodni in univerzitetni knjižnici, saj je po vseh letih naše srečevanje preraslo v prijateljstvo, brez katerih ne bi zmogla opraviti načrtovanega dela: dr. Miha Glavan, mag. Marijan Rupert, Samo Kristan, dr. Sonja Svoljšak. Prisrčnosti kolegov iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani in v Mariboru ni mogoče poplačati, a bila je vedno prisotna: prof. dr. France M. Dolinar, Tone Krampač, Igor Filipič, mag. Lilijana Urlep in sodelavci v ozadju so mi vedno pomagali. Veliko ur sem prebila v Arhivu Republike Slovenije, zadnje čase zaradi priprave kataloga neobjavljenih rokopisov in fragmentov v zbirki Manuscripta et fragmenta, in to je bil prvi zvezek, namenjen razreševanju preostankov srednjeveških rokopisov pri nas. Drugo zavetje so mi nudili prijatelji – raziskovalci srednjeveških rokopisov v Avstriji, Nemčiji in Italiji."

Opis dela same **ddr. Nataše Golob** je nujno citirati, ker je od zunaj, samo kot bralec, nemogoče spoznati desetletja dolgo raziskovanje po svetu, izjemen nabor znanstvenikov, bibliotekarjev, arhivarjev, vsakršnih specialistov, doktorjev znanosti, univerzitetnih profesorjev, akademikov..., brez katerih te knjige ne bi bilo.

»Študijski obiski Dunaja so stekli ob podpori dr. Felixa J. Bistra. Izjemno prijazno me je leta 1988 sprejel zdaj žal pokojni dvorni svetnik, univ. prof. dr. Otto Mazal, ki mi je kot ravnatelj rokopisne zbirke v Avstrijski nacionalni knjižnici na Dunaju omogočil dostop do vseh zaželenih rokopisnih spomenikov, tudi do cimelij. Sprejel me je tako rekoč med »domače rokopisnike« in me počastil s svojim prijateljstvom. Njegova naslednika univ. prof. dr. Ernst Gamillschegg in dr. Andreas Fingernagel pa sta mi z vsakim trenutkom dokazovala svoje široko srce in neomejeno podporo. Sredi devetdesetih let mi je dr. Franz Lackner z Avstrijske akademije znanosti omogočil raziskovalno sodelovanje prek bilateralnega projekta »Dokumentiranje srednjeveških rokopisov slovenskih in avstrijskih provenienc v slovenskih in avstrijskih bibliotekah in arhivih«. Knjižnica Komisije za srednjeveške pisne in knjižne spomenike Avstrijske akademije znanosti mi je bila vselej odprta, ni je pa čez misel znanstvenikov svetovnega ugleda, kot je prof. dr. Otto Kresten, vsestranskega znanja dr. Aloisa Haidingerja, dr. Christine Glassner in kolegov na drugih raziskovalnih projektih. Veliko imenitnih debat se je odprlo ob problemih, ki smo jih razgrinjali na Inštitutu Otta Pächta na Univerzi na Dunaju z dr. Ulrike Jenni, dr. Martinom Rolandom, dr. Chistine Beier, dr. Veroniko Pirker in drugimi. Za vsa strokovna vprašanja mi je dr. Lackner tako rekoč nenehno stal ob strani, on in sodelavci so mi vrata po vsem svetu odpirali hitreje, kot sem mogla vse prehode uporabiti. Ugladili so mi pot do drugih kolegov, s tem pa do novih zbirk in pogovorov.

Zato sem danes bogatejša za prijatelje v Gradcu: kaj bi brez dr. Hansa Zottra in dr. Ericha Renhardta. Stiki s kolegi v Münchnu, Augsburgu, Berlinu, Budimpešti, Pragi in drugod so že dolgo stalnica, pomagali so mi pri pridobitvah štipendij, prof. dr. Walter Koch z Inštituta za pomožne zgodovinske vede mi je kot dolgoletni prijatelj rad omogočil dostop do izbrane literature, na Centralnem inštitutu za umetnostno zgodovino pa sem vprašanja knjižnega slikarstva lahko prediskutirala s poznavalcema, kot sta dr. Wolfgang Augustyn in dr. Karl-Georg Pfändner. Zadnja leta so bogatili pogovori in stiki z univ. prof. Everardom Overgaauwom na Humboldtovi univerzi v Berlinu, poleg tega dolgoletnim vodjo rokopisne zbirke Državni knjižnici v Berlinu.

Nekaj vprašanj o identitetah prepisovalcev sem reševala ob ljubeznivi podpori prof. dr. Jürgena Wolfa z Univerze v Marburgu, prof. dr. Martina Schuberta z univerze Duisburg – Essen in kolegov iz Mednarodnega komiteja za latinsko paleografijo. Marsikdaj sem se obrnila na Edith Madas in Andrása Vizkeletyja iz Budimpešte – naše izkušnje o zgodovini knjige se prekrivajo. Prekratka so bila srečanja s prof. dr. Cesarom Scalonom na Univerzi v Vidmu, a upam, da ni vseh dni konec. Štipendijo in vabilo za sodelovanje na Univerzi Yale, kar me je pripeljalo do Auerspergovih rokopisov, pa sta podpisala prof. dr. Walter Cahn in prof. dr. Robert Babcock.

Raziskovalno delo v avstrijskih knjižnicah in arhivih je bilo zame izjemno pomembno, saj samo Univerzitetna knjižnica v Gradcu in Avstrijska nacionalna knjižnica na Dunaju hranita več rokopisov kot vse slovenske. Do našega srednjeveškega gradiva so mi bila vedno odprta vrata po zaslugi akad. prof. dr. Branka Stanovnika, ki je moje prošnje podprl z možnostmi, ki jih omogoča med akademijska izmenjava SAZU in Avstrijske akademije znanosti. Ne najdem besed, da bi se zahvalila akad. prof. dr. Petru Štihu, ki je moje besede o velikem vsebinskem bogastvu, ki tiči skrito v nekaj tisoč razsutih fragmentih, prenesel v zbirko Manuscripta et fragmenta v sozaložništvu SAZU, kjer so zaokroženo popisana in analizirana doslej neznana rokopisna dela..."

Ddr. Nataša Golob v uvodu pravi, da se je njeno korakanje za srednjeveškimi rokopisi začelo v gimnazijskih dneh: "Imela sem srečo, da me je v svet slovenskega jezika in književnosti štiri leta vodil profesor Martin Silvester. Njegovo izjemno znanje, sijajna predavanja in recitiranje literarnih odlomkov v mnogih jezikih od latinščine do ducata modernih jezikov, popolna predanost zaupani nalogi, da nam pokaže svet književnosti, kar se je povezalo z mojo/našo začaranostjo nad magijo besede, ko je bral svoje prevode jugoslovanskih pesnikov. To se je spletlo v veliko pogrešanje književnosti in sploh pisane besede. Kadar koli."

Pri končnem oblikovanju besedila sta sodelovala Tine Logar in ddr. Igor Grdina.

Struktura knjige

Uvod

I. poglavje

Izhodišča, danosti in sestavljanje rokopisne dediščine

II. poglavje

Preobrazbe v srednjeveški latinščini, besede za knjige

III. poglavje

Šole, študenti in pišoči, skriptorij in rokopisna delavnica

IV. poglavje

Prepisovalci, kolofoni in podrejena sporočila

V. poglavje

Starejše knjižnice in nekaj zgodnjih popisov knjižnih del – Pregledna

dela o srednjeveških knjižnicah v Sloveniji – Oris vsebin in značaja

posameznih knjižnic – Pisarske oznake, glose, ekslibrisi, signature

in drugi zaznamki

VI. poglavje

Pozna antika in krščanski motivi – Značaj predromanike – Letania norica in Brižinski spomeniki – Legendarij iz Gornjega Grada – Karolinški fragmenti

VII. poglavje

Romanika ali sredinski čas srednjega veka – Terra monastica – Apologia ad Guillelmum abbatem in odnos do umetnosti – Romanski rokopisi iz Stične – Rokopisi in fragmenti iz drugih nahajališč

VIII. poglavje

Čas poznega srednjega veka in umetnost po letu 1200 – Opombe k nekaterim vsebinam: slovarska in leksikalna dela, pravni in kronistični spisi, epska, lirski in videnjska besedila, nabožno pesništvo in pridižni spisi

Slikovno gradivo, Literatura, Imensko kazalo

Knjiga je izjemno bogato likovno oziroma slikovno opremljena z dokumenti. Glede na težjo časovno predstavljenost vsega dogajanja skozi tisoč let bi bila dobra še kakšna časovna preglednica s postavitvijo posameznih obravnavanih del v čas in prostor. Kronologija je bistvena, saj v tem smislu ne obvladamo niti 19. in 20. stoletja.

Pozdravljen, ti, ki bereš je izrazita knjiga za mnogotera branja, tako rekoč po straneh, od primera do primera, rokopisa do rokopisa... Vedno pa ostaja odprto vprašanje, odkod vsa ta znanja in sposobnosti, saj takrat univerza in akademij večinoma še ni bilo. Ne gre le za obrtno znanje, ampak za intelektualno, ideološko, morda celo diferencirano cerkveno in politično... V 12. stoletju so bile razlike med načeli o umetnosti, ki so jih izražali benediktinci, kartuzijani in cistercijani zapisane v redovnih dokumentih in neuradnih spisih... Ugotavljanje likovne poetike posameznih piscev oziroma ilustratorjev ali celo delavnic bo vedno odprta tema.

So nebesa in je pekel – vselej, kot svojo knjigo zaključuje ddr. Nataša Golob.

Marijan Zlobec

24 novembra, 2025 KRITIKULTURA knjiga

Dodaj odgovor

Vaš e-naslov ne bo objavljen. * označuje zahtevana polja